

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه تربیت مدرس

دانشکده علوم انسانی

**بررسی میزان انطباق محتوای کتاب هدیه های آسمان پایه پنجم
ابتدایی با اصول انتخاب و سازماندهی محتوا از دیدگاه معلمان شهر
کرمانشاه**

نگارش:

سهراب فیضی

استاد راهنما: دکتر محمد رضا امام جمعه

استاد مشاور: دکتر غلامعلی احمدی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته برنامه ریزی درسی

اسفندماه ۱۳۹۰

بسمه تعالی

مدیریت تحصیلات تکمیلی

تعهد نامه اصالت اثر

اینجانب سهراب فیضی متعهد می شوم که مطالب مندرج شده در این پایان نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این پژوهش از آنها استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع در فهرست منابع و مأخذ ذکر گردیده است. این پایان نامه قبلاً برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است. در صورت اثبات تخلف در هر زمان مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه از اعتبار ساقط خواهد شد.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی می باشد

سهراب فیضی

امضاء

تقدیم به:

پدر و مادر عزیزم که دعای خیرشان، همیشه بدرقه راهم بوده

همسر مهربانم که با صبر و از خود گذشتگی، زمینه تحصیلم را میسر نمود

تشکر و قدردانی

پروردگار را سپاس می گویم که به حق حمد و سپاس حقیقی شایسته ی اوست.

مراتب تقدیر و تشکر خو را از استاد راهنمای ارجمندم جناب آقای **دکتر محمد رضا امام جمعه** ابراز می دارم و توفیق و سر بلندی این استاد بزرگوار را از خداوند منان خواستارم.

همچنین از استاد مشاورم جناب آقای دکتر غلامعلی احمدی نهایت تشکر و قدردانی را دارم.

و با خضوع تمام نهایت تقدیر و تشکر خود را از **خانواده گرانقدرم** ، پدر و مادر عزیزم ، همسر مهربانم خواهران نازنینم و برادر عزیزم آرش ابراز می نمایم و خود را مدیون لطف آنان میدانم . امیدورم خداوند منان توفیق دهد تا بتوانم گوشه ای از محبت هایشان را جبران نمایم .

از همکلاسی بزرگوارم : خانم مهین تیمور نیا که در انجام این پژوهش مرا یاری نمودند، سپاس گذارم

چکیده:

پژوهش حاضر با عنوان "بررسی میزان انطباق محتوای برنامه درسی هدیه های آسمان پایه پنجم ابتدایی با اصول انتخاب محتوا از دیدگاه معلمان شهر کرمانشاه" می باشد. این پژوهش از نوع تحقیقات توصیفی-پیمایشی می باشد. جامعه مورد مطالعه شامل کلیه معلمان زن و مرد شهر کرمانشاه است که در سال تحصیلی ۹۰-۹۱ پایه پنجم را تدریس می کنند که ۵۵۸ نفر می باشد. حجم نمونه ۱۱۳ نفر می باشد. جهت جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه محقق ساخته ۴۰ سؤالی بر اساس مقیاس لیکرت در ۱۰ گزینه شامل مؤلفه های (اصل علاقه، اهمیت، قابلیت یادگیری، اعتبار، سودمندی، وحدت، توالی، استمرار، وسعت، تعادل) می باشد. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از آمار توصیفی (میانگین، فراوانی، درصد، انحراف معیار) استفاده گردید. و جهت آزمون سوالهای پژوهش از آمار استنباطی (آتک گروهی، آگروههای مستقل) استفاده شده است. نتایج بدست آمده از پژوهش نشان دادند که اکثر معلمان معتقدند که اصول «علاقه»، «سودمندی»، «اهمیت» و «مداومت» در انتخاب محتوای کتاب هدیه های آسمان پایه پنجم ابتدایی به میزان بالایی رعایت شده است. ولی به اصول «اعتبار»، «قابلیت یادگیری»، «وسعت»، «تعادل»، «توالی»، «وحدت» در انتخاب و سازماندهی محتوای کتاب توجهی نشده است.

واژگان کلیدی: برنامه درسی، محتوا، اصول انتخاب و سازماندهی محتوا، دوره ابتدایی، درس دینی، هدیه های آسمان

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول : مفاهیم و کلیات

۲-۱-۱	مقدمه.....	۲
۲-۱-۲	بیان مساله.....	۳
۳-۱	اهمیت و ضرورت پژوهش.....	۵
۴-۱	اهداف پژوهش :.....	۵
۴-۱-۱	اهداف جزئی.....	۷
۵-۱	سوالات پژوهش :.....	۸
۵-۱-۱	سوال اصلی:.....	۸
۵-۱-۲	سوالات جزئی:.....	۸
۶-۱	تعریف واژه‌ها و اصطلاحات.....	۹
۶-۱-۱	برنامه درسی	۹
۶-۱-۲	برنامه ریزی درسی	۱۰
۶-۱-۳	کتاب درسی.....	۱۰
۶-۱-۴	محتوا.....	۱۱
۶-۱-۵	سازماندهی.....	۱۱
۶-۱-۶	علاقه.....	۱۲
۶-۱-۷	سودمندی.....	۱۲

۱۳	۸-۶-۱ اعتبار.....
۱۳	۹-۶-۱ اهمیت.....
۱۴	۱۰-۶-۱ قابلیت یادگیری.....
۱۴	۱۱-۶-۱ مداومت.....
۱۵	۱۲-۶-۱ وسعت.....
۱۵	۱۳-۶-۱ تعادل.....
۱۶	۱۴-۶-۱ توالی.....
۱۶	۱۵-۶-۱ وحدت.....
۱۷	۱۶-۶-۱ دوره ابتدایی.....
۱۸	فصل دوم: مفاهیم نظری .....
۱۹	۱-۲ مقدمه.....
۱۹	۲-۲ ضرورت و اهمیت تعلیم و تربیت.....
۲۰	۳-۲ ضرورت تعلیم و تربیت عاطفی.....
۲۲	۴-۲ مفهوم تربیت دینی.....
۲۵	۵-۲ اهمیت تربیت دینی و اخلاقی در جهان امروز.....
۲۷	۶-۲ اهمیت تربیت دینی و اخلاقی در آموزش و پرورش ایران.....
۲۷	۷-۲ آموزش و پرورش در دوره ابتدایی.....
۲۷	۸-۲ اهمیت و ضرورت دوره ابتدایی.....
۲۸	۹-۲ اهداف آموزش و پرورش در دوره ابتدایی.....
۲۹	۱-۹-۲ اخلاقی و اعتقادی.....
۳۰	۲-۹-۲ علمی و آموزشی.....
۳۰	۳-۹-۲ فرهنگی و هنری.....
۳۱	۴-۹-۲ سیاسی و اجتماعی.....
۳۲	۵-۹-۲ اقتصادی.....

- ۲-۱۰. اهداف کلی تعلیم و تربیت دینی در دوره ابتدایی..... ۳۳
- ۲-۱۰-۱. قلمرو دانش و اطلاعات..... ۳۳
- ۲-۱۰-۲. قلمرو گرایش ها و عواطف ۳۳
- ۲-۱۰-۳. قلمرو مهارت ها و عمل..... ۳۴
- ۲-۱۱. اصول حاکم بر برنامه تعلیم و تربیت دینی دوره ابتدایی..... ۳۶
- ۲-۱۱-۱. غیر تجویزی بودن برنامه درسی..... ۳۶
- ۲-۱۱-۲. توجه به اقتضائات زمان ۳۶
- ۲-۱۱-۳. توجه به رویکرد مسئله محوری ۳۷
- ۲-۱۱-۴. تاکید بر تفکر و رویکرد ذهن گرا..... ۳۸
- ۲-۱۲. ویژگی های برنامه ی جدید تعلیم و تربیت دینی دوره ابتدایی..... ۳۹
- ۲-۱۲. مبانی نظری ۴۰
- ۲-۱۲-۱. مفهوم برنامه درسی..... ۴۰
- ۲-۱۲-۱-۱. برنامه درسی به عنوان محتوا یا سرفصل دروس..... ۴۱
- ۲-۱۲-۱-۲. برنامه درسی به عنوان محصول یا نتایج یادگیری..... ۴۱
- ۲-۱۲-۱-۳. برنامه درسی به عنوان فراگرد..... ۴۲
- ۲-۱۲-۱-۴. برنامه درسی به عنوان تجارب یادگیری ۴۲
- ۲-۱۲-۱-۵. برنامه درسی به عنوان فرصت های طرح ریزی شده برای یادگیری..... ۴۲
- ۲-۱۲-۱-۶. برنامه درسی به عنوان بازتولید فرهنگی ۴۳
- ۲-۱۲-۱-۷. برنامه درسی به عنوان عاملی برای بازسازی اجتماعی..... ۴۳
- ۲-۱۲-۱-۸. برنامه درسی به عنوان هدف ها..... ۴۳
- ۲-۱۳. انتخاب محتوای برنامه درسی..... ۴۴
- ۲-۱۳-۱. محتوای برنامه درسی : ۴۴
- ۲-۱۳-۲. مفهوم محتوا..... ۴۵
- ۲-۱۳-۳. جایگاه و اهمیت محتوا..... ۴۶

- ۴۶ ..... ۲-۱۳-۴. گذری تاریخی بر معیارهای انتخاب محتوا
- ۴۹ ..... ۲-۱۳-۵. ابعاد و انواع محتوا
- ۵۱ ..... ۲-۱۳-۶. انتخاب محتوا
- ۵۲ ..... ۲-۱۳-۷. اصول انتخاب محتوا:
- ۵۲ ..... ۲-۱۳-۷-۱. علاقه
- ۵۳ ..... ۲-۱۳-۷-۲. سودمندی
- ۵۳ ..... ۲-۱۳-۷-۳. اعتبار
- ۵۴ ..... ۲-۱۳-۷-۴. اهمیت
- ۵۴ ..... ۲-۱۳-۷-۵. قابلیت یادگیری
- ۵۵ ..... ۲-۱۳-۸. ویژگی محتوای آموزشی در هدیه های آسمان
- ۵۷ ..... ۲-۱۳-۹. معیارهای سازماندهی محتوا:
- ۵۷ ..... ۲-۱۳-۹-۱. مداومت یا پیوستگی یا استمرار
- ۵۷ ..... ۲-۱۳-۹-۲. وسعت
- ۵۸ ..... ۲-۱۳-۹-۳. تعادل
- ۵۸ ..... ۲-۱۳-۹-۴. توالی یا ترتیب
- ۵۹ ..... ۲-۱۳-۹-۵. وحدت یا یکپارچگی
- ۶۰ ..... ۲-۱۳-۱۰. روشهای انتخاب محتوا
- ۶۰ ..... ۲-۱۳-۱۰-۱. روش مطالعه موردی خاص
- ۶۱ ..... ۲-۱۳-۱۰-۲. روش تطبیقی
- ۶۱ ..... ۲-۱۳-۱۰-۳. روش مطالعه جامع، تلفیقی منجر به تعمیم کلی
- ۶۱ ..... ۲-۱۴-۱. آسیب شناسی تربیت دینی در نظام آموزش و پرورش کشور
- ۶۱ ..... ۲-۱۴-۱-۱. آسیب شناسی تربیت دینی از منظر برنامه ریزی درسی
- ۶۳ ..... ۲-۱۴-۲. آسیب شناسی تربیت دینی از منظر محتوا
- ۶۵ ..... ۲-۱۴-۳. آسیب شناسی تربیت دینی از منظر روش های یاددهی، یادگیری

۶۷	.....۲-۱۴-۴. آسیب شناسی تربیت دینی از منظر ارزشیابی.....
۶۸	.....۲-۱۵. پیشینه :
۶۸	.....۲-۱۵-۱. تحقیقات داخلی :
۷۲	.....۲-۱۵-۲: تحقیقات خارجی.....
۷۳	.....۲-۱۶: خلاصه و نتیجه گیری.....
۷۵	..... فصل سوم:
۷۶	.....۳-۱. مقدمه.....
۷۶	.....۳-۲. روش تحقیق.....
۷۶	.....۳-۴. تکنیک‌ها و ابزار گردآوری اطلاعات.....
۷۷	.....۳-۴. بررسی اعتبار پرسشنامه.....
۷۸	.....۳-۵. پایایی (قابلیت اعتماد) ابزار گردآوری داده‌ها.....
۷۹	.....۳-۶. جمعیت آماری.....
۷۹	.....۳-۷. نمونه آماری.....
۷۹	.....۳-۸. روش نمونه‌گیری.....
۸۰	.....۳-۹. روش تعیین حجم نمونه.....
۸۱	.....۳-۱۰. فنون تحلیل داده‌ها.....
۸۲	..... فصل چهارم.....
۸۳	.....۴-۱. مقدمه.....
۸۳	.....۴-۲. توصیف داده‌ها.....
۸۳	.....۴-۲-۱. ویژگی‌های زمینه‌ای پاسخگویان.....
۸۵	.....۴-۲-۲. بررسی توصیفی متغیرهای تحقیق.....
۸۵	.....۴-۲-۲-۱. مقادیر ممکن متغیرهای تحقیق.....
۸۶	.....۴-۲-۲-۲. شاخص‌های توصیفی متغیرهای تحقیق.....
۸۷	.....۴-۲-۲-۳. دسته‌بندی مقادیر متغیرهای تحقیق.....

۳-۴	بررسی سوالهای تحقیق	۸۸
۴-۴	بررسی رابطه متغیرهای زمینه‌ای و متغیرهای تحقیق	۹۴
۴-۴-۱	بررسی رابطه جنسیت معلمان با متغیرهای تحقیق	۹۴
۴-۴-۲	بررسی رابطه تحصیلات معلمان با متغیرهای تحقیق	۹۶
۴-۴-۳	بررسی رابطه رشته تحصیلی معلمان با متغیرهای تحقیق	۹۷
۴-۴-۴	بررسی رابطه سابقه خدمت معلمان با متغیرهای تحقیق	۹۸
۴-۴-۵	بررسی رابطه متغیرهای وابسته و مقایسه آنها	۹۸
۴-۵-۱	بررسی همبستگی متغیرهای تحقیق	۹۹
۴-۶	رتبه‌بندی متغیرهای تحقیق	۹۹
	فصل پنجم	۱۰۱
۵-۱	مقدمه	۱۰۲
۵-۲	نتیجه‌گیری	۱۰۲
۵-۳	بحث	۱۰۴
۵-۴	پیشنهادات بر اساس یافته‌های پژوهش	۱۰۴
۵-۴-۱	پیشنهادهاى اجرایی	۱۰۶
۵-۴-۲	پیشنهادهاى پژوهشی	۱۰۷
۵-۵	محدودیت‌های تحقیق	۱۰۸
۵-۵-۱	محدودیت‌های خارج از کنترل محقق	۱۰۸
۵-۵-۲	محدودیت‌های در کنترل محقق	۱۰۸

جدول ۱-۲ سرفصل های برنامه تعلیم و تربیت دینی در پایه های مختلف.....	۳۵
جدول ۱-۳ : برآورد ضریب آلفای کرونباخ برای متغیرهای وابسته.....	۷۹
جدول ۲-۳: حداقل حجم نمونه مورد نیاز برای هر متغیرهای وابسته.....	۸۰
جدول ۱-۴ : جدول توزیع فراوانی جنسیت معلمان	۸۳
جدول ۲-۴ : جدول توزیع فراوانی تحصیلات معلمان	۸۴
جدول ۳-۴ : جدول توزیع فراوانی رشته تحصیلی معلمان.....	۸۴
جدول ۴-۴ : آماره های توصیفی متغیر سابقه خدمت.....	۸۵
جدول ۴-۴ : تعداد گویه ها و دامنه مقادیر هر کدام از متغیرهای وابسته	۸۶
جدول ۵-۴ : آماره های توصیفی هر کدام از متغیرهای وابسته.....	۸۶
جدول ۶-۴ : سطوح توصیفی هر کدام از متغیرهای وابسته	۸۷
جدول ۷-۴ : جدول توزیع فراوانی سطوح توصیفی هر کدام از متغیرهای وابسته	۸۷
جدول ۸-۴: نتایج آزمون t تک نمونه ای در مورد اصل علاقه.....	۸۹
جدول ۹-۴: نتایج آزمون t تک نمونه ای در مورد اصل اهمیت.....	۸۹
جدول ۱۰-۴: نتایج آزمون t تک نمونه ای در مورد اصل اعتبار.....	۹۰
جدول ۱۱-۴: نتایج آزمون t تک نمونه ای در مورد اصل سودمندی.....	۹۰
جدول ۱۲-۴: نتایج آزمون t تک نمونه ای در مورد اصل قابلیت یادگیری.....	۹۱
جدول ۱۳-۴: نتایج آزمون t تک نمونه ای در مورد اصل وحدت.....	۹۱
جدول ۱۴-۴: نتایج آزمون t تک نمونه ای در مورد اصل توالی.....	۹۲
جدول ۱۵-۴: نتایج آزمون t تک نمونه ای در مورد اصل مداومت.....	۹۲
جدول ۱۶-۴: نتایج آزمون t تک نمونه ای در مورد اصل وسعت.....	۹۲
جدول ۱۷-۴: نتایج آزمون t تک نمونه ای در مورد اصل تعادل.....	۹۳
جدول ۱۸-۴ : نتایج آزمون های t تک-نمونه ای برای آزمودن فرضیه های تحقیق.....	۹۴
جدول ۱۹-۴ : نتایج آزمون های t دو نمونه ای برای مقایسه میانگین متغیرهای وابسته بر حسب جنسیت.....	۹۵

جدول ۴-۲۰: نتایج برآورد و آزمون معناداری ضریب همبستگی اسپیرمن بین تحصیلات و متغیرهای

وابسته..... ۹۶.....

جدول ۴-۲۱: نتایج آزمون‌های χ^2 دو نمونه‌ای برای مقایسه میانگین متغیرهای وابسته برحسب رشته تحصیلی ۹۷

جدول ۴-۲۲: نتایج برآورد و آزمون معناداری ضریب همبستگی بین سابقه خدمت معلمان و متغیرهای وابسته ۹۸

جدول ۴-۲۳: ضرایب همبستگی بین متغیرهای وابسته (تمام ضرایب در سطح $0/05$ و حتی $0/01$ معنادارند) ۹۹

جدول ۴-۲۴: میانگین رتبه‌های متغیرهای وابسته ..... ۱۰۰.....

شکل ۴-۱: نمودارهای میله‌ای متغیرهای جنسیت و تحصیلات ۸۴

شکل ۴-۲: نمودار دایره‌ای متغیر رشته تحصیلی ۸۵

فصل اوّل

طرح مسئله

۱-۱ مقدمه:

ضرورت تعلیم و تربیت از یک سو و دشواری آن از سوی دیگر موضوعی است که همه ملل جهان از آن کم و بیش با خبرند. با این همه کمتر اتفاق می افتد که نظام تعلیم و تربیت مورد قبول کشوری، از هر نظر جواب گوی تمام نیازهای جامعه باشد. با این حال می توان گفت که نهاد آموزش و پرورش با اهمیت ترین، پیچیده ترین، مشکل ترین و مؤثرترین نهاد یک جامعه به شمار می آید. و بر اساس این ویژگی است که آموزش و پرورش را نقطه تلاقی بیم ها و امید ها دانسته اند؛ جای امید است اگر منطبق با نیاز ها و پاسخگوی اهداف جامعه باشد (علاقه بند، ۱۳۶۴، ص ۵). همبستگی نداشتن برنامه های آموزش و پرورش با رغبت ها، توانایی ها و نیازهای یادگیرندگان سبب افزایش افت تحصیلی می شود. تحقیقات بسیاری بر این موضوع صحت گذاشته است، که برنامه ها باید با نیازهای یادگیرندگان منطبق باشد، نه اینکه دانش آموزان خود را با برنامه های درسی منطبق کنند (منیری، ۱۳۷۳، ص ۶۴). دوره ابتدایی (۷-۱۲ سالگی) مناسبترین دوره برای آموزش بسیاری از مطالب آموختنی است، مشروط بر اینکه روش آموزش بر خصوصیات فکر کودک در این سنین منطبق باشد. در چنین شرایطی با اندک غفلتی ممکن است، فعالیت های آموزشی از مسیر صحیح منحرف شود و نیروهای موجود صرف فراگیری مطالبی شود که مفید نیست. بنابراین منابع و مراکز یادگیری این دوره از ظرافت و حساسیت زاید الوصفی برخوردار است. و هرگونه تعلل در تدوین و تألیف منابع یادگیری این دوره و آموزش های خاص آن عواقب سوء و شاید مادام العمر به همراه داشته باشد. پس از انقلاب اسلامی کتاب های درسی دوره ابتدایی بنابر ضرورت زمان، متناسب با دیدگاه های حاکم بر نظام آموزشی تغییر نموده است. و توجه به رویکردهای جدید در امر آموزش نظیر (همراهی تربیت با تعلیم، به فعلیت رساندن استعداد های نهفته، توجه به آموزش غیر مستقیم، یادگیری مشارکتی و فعال، خلاقیت، تلفیق) مورد توجه قرار گرفته است (شکوهی، ۱۳۷۲، ص ۵۲). بنابراین روش تهیه و تنظیم محتوا و چگونگی طراحی کتب درسی یکی از بزرگترین مسائل نظام آموزشی ما محسوب می شود. تألیف کتب درسی باید بر اساس موازین و اصول برنامه ریزی درسی صورت گیرد تا بتواند قلمرو تجارب و فعالیت های یادگیری دانش آموزان را به نحو مطلوب گسترش دهد. اگر چه یک کتاب درسی ممکن است، توسط ماهرترین و محبوب ترین مؤلفان و برنامه ریزان تهیه شود. اما تا زمانی که کتاب مفیدی برای دانش آموزان نباشد و کیفیت آن در اجرا محرز نشود، نمی توان ادعا کرد که وسیله ای مناسب در امر آموزش باشد. به همین دلیل ما در این پژوهش در جهت بررسی و ارزشیابی محتوای

کتاب هدیه های آسمان پایه پنجم ابتدایی به بررسی نظرات معلمان مربوطه پرداخته تا بر اساس دیدگاههای آنان بتوانیم گامی در جهت بهبود نواقص احتمالی آن برداریم و در حالت کلی نظام آموزشی را در جهت رسیدن به اهداف خود گامی به جلو هدایت کنیم.

۱-۲ بیان مساله:

نظام تعلیم و تربیت فعلی ایران با وجود آنکه از سابقه ای چندان طولانی برخوردار نیست، در تهیه و تدوین برنامه های درسی خود فراز و نشیب های متعددی را تجربه کرده است. در طی هفتاد سال اخیر، نه تنها چندین بار اهداف نظام تربیتی تغییر کرده اند، بلکه ساختار آن نیز دستخوش دگرگونی شده است. با این حال اهداف عقیدتی - اخلاقی کم و بیش همواره مطرح بوده اند و برنامه های درسی خاصی را برای خود داشته اند. روند تهیه و تدوین برنامه های درسی مربوط به اهداف عقیدتی - اخلاقی از یک حالت تلفیقی و ترکیبی به سوی خالص شدن و مجزا بودن حرکت کرده است و از دهه سوم قرن حاضر شمسی، برنامه های درسی مربوط به این اهداف، در قالب درسی به نام "تعلیمات دینی" محدود گردیده اند که این وضعیت تاکنون ادامه داشته است (موسی پور، ۱۳۷۰، صص ۴۱-۳۱). تهیه کتب این درس نیز همچون سایر دروس از ۱۳۱۷ هجری شمسی زیر نظر دولت و از ۱۳۴۶ توسط دولت صورت گرفته است. کتب درسی تعلیمات دینی در طی حیات خود چندین بار مورد بررسی واقع شده اند، و ابعادی چند از آنها مورد کنکاش قرار گرفته است. در چند بررسی که در فاصله سال های ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۵ بعمل آمده است، نتایج نشان داده اند که مطالب کتب با توانایی فهم و درک دانش آموزان تناسب ندارد و لغات و عبارات برای دانش آموزان مشکل اند. همچنین مشخص شد که وجود پرسش در کتاب ها لازم است و بعضی از مباحث باید اضافه شود (مرکز تحقیقات و برنامه ریزی درسی، ۱۳۵۲). همچنین نشان داده است که کتب این دوره "انشائویسی شده اند و فراگیری مسائل و دستورات دینی صرفاً بر عهده حافظه دانش آموز سپرده شده است" به طوری که به نظر نمی رسد که کتاب های درسی دوره ابتدایی در مجموع از یک سیاست واحد پرورشی، جز سیاستی که بر اساس انتقال مقداری معلومات و ارزشهاست، پیروی کنند (محسنی، ۱۳۵۴). کتب مذکور در سال ۱۳۵۹ مورد تجدید نظر قرار گرفتند و در بسیاری از ابعاد تغییرات قابل توجهی در آنها بوجود آمد. در کتب جدید به طرح پرسش پرداخته شد و از تصاویر - برای اولین بار - در متن دروس استفاده گردید. پژوهشهای به عمل آمده در باره کتب جدید حاکی از آن بود که "معلمان از همان شیوه های سنتی و قدیمی در تربیت اخلاقی استفاده می کردند و روشهای نوین آموزشی هنوز جایگاهی برای خود نیافته بودند" (زرین پوش، ۱۳۶۶). پژوهش دیگری در این مورد نشان می دهد که دانش آموزان درس تعلیمات دینی را خسته کننده ترین و مشکل ترین درس می

دانستند و از آن به عنوان درسی که کمترین علاقمندی را به آن دارند نام برده اند (کریمی ، ۱۳۶۹). اما بعد از ایجاد تغییرات اساسی در محتوای کتاب های دینی دوره ابتدایی، کتابهای هدیه های آسمان به چاپ رسید و در مدارس کشور تدریس گردید. بعد از تهیه کتاب های هدیه های آسمان، محتوای کتاب هدیه های آسمان پایه دوم در کلاس های مجری برنامه به صورت آزمایشی به اجرا در آمد. نتایج آن نشان دادند که محتوای ارائه شده با توانایی های ذهنی دانش آموزان متناسب بوده و آنان نسبت به انجام آنها علاقمندی نشان داده اند (رهبری نژاد ، ۱۳۷۹). در پژوهش دیگری مواد آموزشی هدیه های آسمان پایه سوم دوره ابتدایی در کلاس های مجری برنامه به صورت آزمایشی به اجرا در آمد که نتایج آن نشان داد که این برنامه تا حدود نسبتاً زیادی مورد توجه و علاقه مخاطبان بوده است (طاهری ، ۱۳۸۱). از مهم ترین نکات در ارتباط با محتوای دروس، تصمیم گیری درباره ی این مطلب است که فرصت های یادگیری تحت چه ضوابط و اصولی می بایست انتخاب و سازماندهی شوند، تا در نهایت بتوانند تغییرات مطلوب را در یادگیرنده به وجود آورند. بدیهی است که اگر محتوای برنامه درسی از نظر اصول تهیه محتوا(علاقه، اهمیت، سودمندی، قابلیت یادگیری، اعتبار) و سازماندهی(وحدت، توالی، استمرار، وسعت، تعادل) به درستی صورت پذیرد، معلمان و دانش آموزان در فرایند یاددهی - یادگیری موفق خواهند بود. تجربه ثابت کرده که در بیشتر موارد غیر مؤثر بودن برنامه های درسی به دلیل نامناسب بودن انتخاب محتوا و ضعف در چگونگی سازماندهی آن است، که یادگیری را مشکل می کند؛ و یا نتیجه ای کمتر از انتظار به بار می آورد. لذا با توجه به اهمیت دوره ابتدایی به عنوان اساس دوره های تحصیلی بالاتر و رسالت برنامه های درسی از جمله برنامه درسی دینی در تربیت معنوی و عاطفی دانش آموزان و در نتیجه لزوم رعایت معیارهایی برای انتخاب محتوا در این کتاب، ضرورت بررسی و تحلیل این کتاب و اطلاع از نظرات و دیدگاه های معلمان به عنوان مجریان اصلی برنامه درسی، بخصوص در مورد کتاب های جدید التالیف هدیه های آسمان اجتناب ناپذیر بوده و افزایش کیفیت مطالب و ارتقاء سطح یادگیری فراگیران ارتباط مستقیم با چنین بررسی هایی دارد.

تحقیق حاضر با توجه به گذشت یک دهه از اجرای سراسری کتاب درسی جدید التالیف هدیه های آسمان پایه پنجم در سطح مدارس ابتدایی کشور به منظور بدست آوردن بازخوردی کلی جهت تصمیم گیری های بعدی برنامه ریزی و آموزش صورت می گیرد. چرا که چهره واقعی هر کتاب درسی وقتی آشکار می شود که در مدارس و توسط معلمان تدریس شود، لذا تحقیق حاضر در پی پاسخگویی به این سؤال است که :

کتاب مذکور بر اساس نظرات معلمان مربوطه، به چه میزان با اصول انتخاب و سازماندهی محتوا، مطابقت دارد؟

نتایج حاصل از این تحقیق و تحقیقات مشابه دیگر می تواند به شناسایی نقاط ضعف و نارساییهای کتاب درسی مذکور در ابعاد مختلف بیانجامد و در نهایت به دست اندرکاران و مؤلفین کتب درسی کمک می کند تا برای بازنگری و اصلاح به منظور بهینه سازی هر چه بیشتر محتوا، اقدامات لازم و مؤثر را انجام دهند.

۱-۳ اهمیت و ضرورت پژوهش:

یکی از مراحل اساسی در طراحی و تنظیم برنامه های درسی، انتخاب محتوا است. منظور از محتوا مجموعه ای از دانشها، مهارتها، گرایش ها و... است که دانش آموزان باید در مدرسه بیاموزند. مهمترین بخش محتوا، مواد درسی مختلفی است که در قالب موضوعات متعدد در کتاب های درسی جمع آوری و به دانش آموزان ارائه می شود. امروزه اهمیت کتاب درسی به عنوان یک عنصر اساسی در برنامه های درسی و وسیله ای که در صورت جذاب بودن، امکان یادگیری را افزایش می دهد، بیش از پیش آشکار شده است. نقش این وسیله آموزشی و اهمیت ویژه ای که در نظام آموزش و پرورش ما دارد، با توجه به موارد زیر مشخص می شود:

۱- به خاطر اهمیت زیادی که کتب درسی در تعیین محتوا و خط مشی آموزشی دارند، کانون توجه تمام دست اندر کاران آموزش و پرورش می باشند.

۲- وجود نظام آموزشی متمرکز که برای تمام کشور یک برنامه، یک کتاب درسی و یک نظام ارزشیابی در نظر گرفته است، مسائل آموزشی فراوانی را مطرح کرده؛ از جمله افزایش بیش از حد نقش کتاب درسی در ایران است.

۳- نامناسب بودن شرایط آموزش نظیر پر جمعیت بودن کلاسها، کمبود و یا حتی نبودن وسائل مختلف آموزشی، استفاده بیشتر از کتاب را تشدید کرده است.